

บทความวิจัย

ปัญหาการฟ้องคดีอาญาและการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ : ศึกษากรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย
จากข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่10915/2558

วิรัตน์ นาทิพเวทย์*, นัชมุดดิน อัดตอฮีรี**

*น.ม., น.บ.ท. อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

**น.ม. (สาขากฎหมายอาญา) อาจารย์ประจำคณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทคัดย่อ

การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการอนุญาต การสนับสนุน หรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ โดยบุคคลดังกล่าวได้ ทำการจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือกระทำในรูปแบบใดๆก็ตามที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพ และตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือ การปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ทำให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกการคุ้มครองของกฎหมาย ดังนั้น เมื่อเกิดการบังคับบุคคลให้สูญหายขึ้นทางครอบครัวผู้ถูกบังคับให้สูญหายมีอาจทราบชะตากรรมของผู้สูญหายว่ายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ จึงเป็นเหตุให้ได้รับอุปสรรคต่างๆในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ การที่ไม่สามารถที่ฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคดีอาญาในความผิดฐานบังคับบุคคลให้สูญหาย และไม่อาจเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

บังคับให้สูญหาย, หายสาบสูญ, อัมหาย, อัมฆ่า

คำสำคัญ: บังคับให้สูญหาย, หายสาบสูญ, อัมหาย, อัมฆ่า

Research

*Prosecution Problems and Association as a joint prosecutor: a Case Study of
Enforced Appearance from Facts in the Sentence of Supreme Court No.
10915/2558*

Virat Natipvad*, Najmuddeen Attahiree**

*LL.M. , (Barrister-at- Law), a lecturer at the Faculty of Law, Taksin University

**LL.M. (Criminal Law), a lecturer at the Faculty of Islamic Studies and Laws,
Fatoni University

Abstract

Enforced Disappearance occurs when an individual is arrested, imprisoned, abducted, or done in any forms of actions regarding deprivation of liberty by state officials, personnel or people groups with authorization, support, or acquiescence of a state, followed by a refusal to accept deprivation of liberty or concealing the individual's fate or whereabouts, with the intent of placing the person outside the protection of the law. When enforced disappearance happens, the individual's family would not know the individual's fate whether he/she is alive or not. As a result, there will be obstacles to approach the criminal procedure, namely being unable to prosecute a state official in a criminal case of enforced disappearance and to associate as a joint prosecutor.

Keywords: enforced disappearance, disappearance, abduct, murder

1. บทนำ

การบังคับให้สูญหายได้ถูกบัญญัติครั้งแรกในกฎหมายของประเทศไทยซึ่งปรากฏอยู่ในระเบียบคณะกรรมการยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัด ชายแดนใต้ ว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด

ชายแดนใต้ พ.ศ. 2555 เพื่อกำกับเป็นการยอมรับของรัฐบาลไทยว่าการบังคับให้สูญหายมีและเกิดขึ้นจริงในพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา แต่ในความเป็นจริงปัญหาการบังคับให้สูญหายได้อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน ซึ่งคนในสังคมไทยจะเข้าใจกันดี และเรียกขานกันว่า “การอุ้ม” “การอุ้มฆ่า” และ “การอุ้มหาย”(คมกฤษ ชาญพิชาญชัย, 2552 : หน้า 35)

การบังคับให้สูญหายได้มีการบัญญัติในกฎหมายระหว่างประเทศเช่นเดียวกันคือ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดให้การหายสาบสูญโดยถูกบังคับเป็นฐานความผิดตามกฎหมาย หมายถึงการกระทำที่ผิดกฎหมายซึ่งตามอนุสัญญาดังกล่าว ข้อ 1 บัญญัติว่า บุคคลทุกคนจะถูกกระทำให้หายสาบสูญไม่ได้ และไม่มีพฤติการณ์ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาวะสงคราม หรือสภาวะคุกคามที่จะเกิดสงคราม การขาดเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ หรือสภาวะฉุกเฉินสาธารณะอื่นใดที่ยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างที่มีเหตุผลสำหรับการกระทำที่บุคคลหายสาบสูญโดยถูกบังคับได้ อนุสัญญาดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่งอันเป็นแก่นแกนสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ผ่านการรับรองจากสหประชาชาติในปี 2006 โดยมีรัฐสมาชิกจำนวนหนึ่งให้สัตยาบันผูกมัดในเบื้องต้น อาทิ แอลบาเนีย, อาร์เจนตินา, โบลิเวีย, คิวบา, ฝรั่งเศส, ฮอนดูรัส, ญี่ปุ่น หรืออุรุกวัย (จรัญ โฆษณานันท์, 2559: 411-412)

การเข้าเป็นภาคีของไทย คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2554 เห็นชอบการลงนามในอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอ และกระทรวงการต่างประเทศได้ลงนาม (Signature) ในอนุสัญญาดังกล่าวต่อองค์การสหประชาชาติแล้วเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 อย่างไรก็ตามการลงนามดังกล่าวแม้จะยังไม่ส่งผลบังคับใช้กับประเทศไทย แต่ก็ถือเป็น การแสดงเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยที่มีความตั้งใจจริงที่จะส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาการบังคับให้สูญหาย (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ : ออนไลน์) แต่เมื่อพิจารณาถึงสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ ถูกบังคับให้สูญหายแล้ว พบปัญหาดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10915/2558 อยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก ปัญหาการนำคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงที่ต้องการให้ศาลพิจารณาพิพากษา ประการที่สอง ครอบครัวของเหยื่ออาชญากรรมไม่สามารถเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

2. ความหมายของ “การบังคับให้สูญหาย ” ตามที่ปรากฏในกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายประเทศไทย

ตาม อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006 ข้อ 2 คำว่า “การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ” หมายถึง การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใดๆก็ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับอนุญาต การสนับสนุนหรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ ตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือ ที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ซึ่งส่งผลให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกการคุ้มครองของกฎหมาย

ตาม ระเบียบคณะกรรมการการยุติธรรมศาสตร์ด้าน
การพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ ว่าด้วยการให้ความ
ช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับ
ผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบ
เนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้
พ.ศ. 2555 ข้อ 3 วรรคสี่ “การบังคับให้สูญหาย ”
หมายความว่า การจับกุม คุมขัง ลักพา หรือการกระทำ
ด้วยประการใดๆ ที่มีลักษณะเป็นการลิดรอนเสรีภาพใน
ร่างกายซึ่งมีมูลน่าเชื่อว่าเกิดจากการกระทำของ
เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับ
คำสั่งไม่ว่าโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายจากหน่วยงานของ
รัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีลักษณะปกปิดชะตากรรม
หรือที่อยู่ของบุคคลนั้นจนเป็นเหตุให้สิทธิตามกฎหมาย
ไม่ได้รับการคุ้มครอง

3.โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา กรณีความผิดที่ เกิดจากการที่บุคคลหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

บุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาเมื่อ

1. การกระทำครบ “องค์ประกอบ ” ที่
กฎหมายบัญญัติ
2. การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด
3. การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ (เกียรติ
ขจร, 2551 : 86)

**3.1การกระทำครบ “องค์ประกอบ ” ที่
กฎหมายบัญญัติ** หมายความว่า 1. มีการกระทำ 2.
การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด
ในเรื่องนั้นๆ 3. การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายใน
ของความผิดในเรื่องนั้นๆ 4. ผลของการกระทำสัมพันธ์
กับการกระทำตามหลักเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการ
กระทำและผล (เกียรติขจร, 2551 : 86) เมื่อพิจารณาถึง
กรณีความผิดที่เกิดจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ
การจะพิจารณาว่าครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ
หรือไม่ (อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครอง
บุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค .ศ.
2006)

ประการแรกพิจารณาในส่วนของการกระทำ
คือ ต้องมีการจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำใน
รูปแบบใดๆก็ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพ และการ
ปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการ
ปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ

ประการที่สองพิจารณาว่า การกระทำนั้นครบ
องค์ประกอบภายนอกของความผิดในเรื่องนั้นๆ ซึ่ง
สามารถแบ่งได้ออกเป็นสามส่วนคือ 1. ผู้กระทำ 2. การ
กระทำ 3. วัตถุแห่งการกระทำ (เกียรติขจร, 2551:
127) ในส่วนของผู้กระทำนั้น คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ
หรือบุคคล หรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการ
อนุญาต สนับสนุน หรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ,
ในส่วนการการทำได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วคือต้องมีการ
จับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใดๆก็
ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพ และการปฏิเสธที่จะ
ยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตา
กรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ สุดท้าย วัตถุ
แห่งการกระทำก็คือ บุคคลผู้ถูกบังคับให้สูญหาย

ประการที่สาม พิจารณาว่า การกระทำนั้นครบ
องค์ประกอบภายในของความผิดในเรื่องนั้นๆ
องค์ประกอบภายในกรณีนี้คือ การเจตนาที่จะกระทำ
การลิดรอนเสรีภาพ และ เจตนาที่จะปกปิดชะตากรรม
หรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของ
รัฐไม่อาจอ้างเหตุส่วนตัวมาปฏิเสธ ความรับผิดชอบในการ
บังคับบุคคลให้สูญหายได้ เพราะเมื่อมีการลิดรอนสิทธิ
เสรีภาพดังกล่าว เป็นอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ที่
กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้แล้ว แม้เป็นการกระทำ
เนื่องจากเหตุโกรธเคืองส่วนตัวก็ย่อมเป็นการกระทำตาม
นิยามของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบกับเจ้าหน้าที่รัฐ
ย่อมได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับการฝึกฝนจากรัฐ
ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่นั้นไปกระทำการอย่างหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ ตลอดจนในบางครั้งอาจได้ใช้เครื่องมือและ
อุปกรณ์ต่างๆที่รัฐได้มอบให้เพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่
ไปกระทำความผิดดังกล่าว (ปกป้อง ศรีสนิท , 2556
:125)

ประการที่สี่ ผลของการกระทำสัมพันธ์กับการกระทำตามหลักเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล คือ การกระทำที่เป็น การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใดๆก็ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพ และการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ เป็นผลโดยตรงที่ทำให้บุคคลหายสาบสูญโดยไม่ทราบชะตากรรม ซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างการกระทำและผล

3.2 การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด

อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค .ศ. 2006 ข้อ 1 วรรคสอง ไม่มีพฤติการณ์ใด ไม่ว่าจะเป็นสภาวะสงคราม หรือสภาวะคุกคามที่จะเกิดสงคราม การขาดเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ หรือสภาวะฉุกเฉินสาธารณะอื่นใดที่ยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างที่มีเหตุผลสำหรับการกระทำให้บุคคลหายสาบสูญโดยถูกบังคับได้ ดังนั้น กฎหมายต่างๆ ที่ใช้บังคับอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ .ศ. 2457 , พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 และ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ .ศ.2551 ซึ่งกฎหมายเหล่านี้มีบทบัญญัติเพิ่มอำนาจให้กับเจ้าหน้าที่รัฐสามารถกระทำการอันอาจละเมิดสิทธิของประชาชนได้ แต่ก็ไม่อาจอ้างขึ้นเพื่อบังคับบุคคลให้สูญหายได้

ส่วนประเด็นของการนิรโทษกรรม คือ การที่กฎหมายไม่ถือว่าการกระทำบางการกระทำเป็นความผิดและโทษซึ่งเป็นผลสำหรับการนั้นไม่จำเป็นต้องถูกนำมาบังคับใช้ ซึ่งตามปกติการกระทำดังกล่าว เป็นความผิดหรือเป็นการยกโทษให้ทั้งหมด ให้ถือเสมือนหนึ่งว่ามีได้เคยต้องโทษนั้นมาเลย คือให้ลืมความผิดนั้นเสีย ผลของการนิรโทษกรรมนั้นมุ่งโดยตรงไปที่ตัวการกระทำผิดนั้นเอง ซึ่งถือถือว่าไม่เป็นบาปผิดกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ความผิดซึ่งจะตกไปยังตัวบุคคลผู้กระทำการนั้นย่อมต้องถูกลบล้างตามไปด้วย นิรโทษกรรมนั้นเป็นการกระทำ

โดยฝ่ายนิติบัญญัติคือ รัฐสภา จะต้องออกเป็น “พระราชบัญญัติ ” ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อการนิรโทษกรรมเป็นการถือเสมือนหนึ่งว่า ผู้ทำผิดนั้นๆมิได้กระทำความผิดเลยก็เท่ากับเป็นการลบล้างกฎหมายฉบับก่อนๆ เป็นการออกกฎหมายย้อนหลัง (Non-Retroactive) แต่เป็นการย้อนหลังที่ให้คนแก่ผู้กระทำความผิดจึงสามารถบังคับใช้ได้ ดังนั้น จึงควรให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา เป็นผู้ออกกฎหมายประเภทของการนิรโทษกรรม (สราวุธ เบญจกุล : ออนไลน์)

ในคดี Barrios Altos ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาใต้ตัดสินว่า “ศาลแห่งนี้พิจารณาว่าบทบัญญัติเรื่องการนิรโทษกรรม การกำหนดอายุความ และการจัดตั้งมาตรการที่ถูกออกแบบมาเพื่อขจัดความรับผิดชอบนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้ เพราะเป็นการตั้งใจที่จะไม่ทำการสืบสวนและลงโทษผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง เช่น การทรมาน การวิสามัญฆาตกรรม และการประหารโดยรวบรัดหรือตามอำเภอใจ และการบังคับให้บุคคลสูญหาย ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะถือเป็นการละเมิดสิทธิที่ไม่อาจลบล้างได้ (Non-derogable rights) ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เพื่อให้เป็นไปตามข้อคิดเห็นที่เสนอแนะโดยคณะกรรมการสิทธิฯ และไม่ถูกโต้แย้งโดยรัฐ ศาลฯ เห็นว่ากฎหมายนิรโทษกรรม ที่รัฐบาลเปรูนำมาใช้นั้นเป็นการขัดขวางญาติของเหยื่อและเหยื่อที่รอดชีวิตอยู่ของคดีนี้ ไม่ได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษา ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8(1) ของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนอเมริกัน การนิรโทษกรรมถือเป็นการละเมิดสิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายดังปรากฏในมาตรา 25 ของอนุสัญญาฯ เป็นการขัดขวางการสืบสวน การจับกุม ดำเนินคดี และลงโทษผู้ที่ต้องรับผิดชอบ ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคดี Barrios Altos (คณะกรรมการการนิรโทษกรรม, 2553 : 193-194)

3.3 การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

ตาม อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการ
คุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ
ค.ศ. 2006 ข้อ 7 วรรคสอง บัญญัติว่ารัฐภาคีอาจ
กำหนด (ก) เหตุบรรเทาโทษ โดยเฉพาะสำหรับบุคคลซึ่ง
ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการกระทำให้บุคคลหาย
สาบสูญโดยถูกบังคับ แต่ได้มีส่วนช่วยให้ค้นพบบุคคลที่
หายสาบสูญโดยยังมีชีวิตอยู่ หรือทำให้สามารถ
คลี่คลายคดีการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ หรือชี้ตัว
ผู้กระทำความผิด

4.การเป็น “ผู้เสียหาย” ตามอนุสัญญา อนุสัญญา ระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจาก การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006

โดยหลักการผู้เสียหายหรือเหยื่อ คือ ผู้ที่ได้รับ
ผลร้ายหรือผลกระทบจากการทำความผิดนั้น
โดยตรง ทั้งผลกระทบทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และ
ด้านสังคม (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2556
: 181) แต่ตามหลักการสหประชาชาติว่าด้วยการชดใช้
ความเสียหายและการปลอดพ้นจากการรับผิด ข้อ 8
วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า คำว่า “เหยื่อ” ไม่ได้ประกอบด้วย
เหยื่อโดยตรงเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงเหยื่อ
ทางอ้อมด้วย กล่าวคือ เหยื่อยังหมายความว่า มรรวมถึง
ครอบครัวอันใกล้ชิดหรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของบุคคลที่
เป็นเหยื่อโดยตรง และบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเสียหาย
จากการให้ความช่วยเหลือเหยื่อ หรือเพื่อป้องกันบุคคล
จากการตกเป็นเหยื่อ (คณะกรรมการนิติศาสตร์สากล ,
2553 : 37)

ตามอนุสัญญาระหว่างประเทศ ว่าด้วยการ
คุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ
ค.ศ. 2006 ข้อ 24 “เพื่อจุดมุ่งหมายของอนุสัญญานี้
เหยื่อหมายถึง บุคคลที่หายสาบสูญและบุคคลที่ได้รับ
ความทรมานจากภัยอันเป็นผลโดยตรงของการหาย
สาบสูญโดยถูกบังคับ”

ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาใต้
กำหนดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ ญาติ รวมทั้งคู่สมรส
ของเหยื่อ ทั้งในการสูญหาย , คดีฆาตกรรม และการ

ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในลักษณะอื่นๆที่เหยื่อ
ไม่ได้ตายหรือสูญหาย (คณะกรรมการนิติศาสตร์สากล ,
2553 : 39)

5.การเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา ที่มีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์กับ พนักงานอัยการ

เงื่อนไขประการสำคัญในการที่ผู้เสียหายจะขอ
เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการคือ ความเป็น
ผู้เสียหาย (คณิต ณ นคร, 2549 : 500)

มาตรา 2(4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่า
บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐาน
ใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้
ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ใน
ความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่ง
อยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่
ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้าย
ถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะ
ความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น
ผู้เสียหายมี 2 ประเภทคือ ผู้เสียหายโดยแท้จริง กับผู้มี
อำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยแท้จริง (เกียรติขจร วัง
นะสวัสดิ์, 2553 : 65) แต่ที่เกิดปัญหากรณีผู้ถูกบังคับ
ให้สูญหายก็คือ ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา
5(2),2(4) และ มาตรา 3(2) กล่าวคือ ผู้มีอำนาจจัดการ
แทนผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับ
พนักงานอัยการ เป็นกรณีเฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่ง
ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ
จัดการเองได้ ดังนั้น การที่ผู้เสียหายเพียงแต่ถูกจำเลย
ทำร้าย แต่หาได้ถึงแก่ควมตายหรือบาดเจ็บจนไม่
สามารถจะจัดการเองได้ เพราะบาดเจ็บแผลที่ทำให้

ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย มิใช่เกิดจากการถูกจำเลยทำร้าย กรณีย่อมไม่เข้าเงื่อนไขแห่งมาตรา 5(2) ที่จะเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้ (ธานิศ เกศวพิทักษ์, 2551: 117)

6.วิเคราะห์ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10915/2558 ประเด็นปัญหาการนำคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงที่ต้องการให้ศาลพิจารณาพิพากษา

จากข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาโดยย่อ คดีนี้จำเลยทั้งห้าคนเป็นเจ้าพนักงานตำรวจกับพวก ร่วมกันปล้นทรัพย์ของนาย ส. ผู้เสียหาย โดยเอารถยนต์ นาฬิกา ปากกา และโทรศัพท์เคลื่อนที่ไป โดนร่วมกันใช้กำลังประทุษร้ายปล้นและฉุดกระชากตัว นาย ส. เข้าไปในรถยนต์ของจำเลยทั้งห้าคนแล้วจับตัวให้นั่งรถยนต์ไปจำเลยทั้งห้าคนกับพวกอันเป็นการข่มขืนใจนาย ส.ให้กระทำการใด จำยอมต่อสิ่งใด โดยต้องจำยอมไปกับจำเลยทั้งห้าคนกับพวก ทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพ โดยใช้กำลังประทุษร้ายจนนาย ส. ต้องกระทำการและจำยอมเข้าไปในรถยนต์และนั่งรถยนต์ไปกับจำเลยทั้งห้าคนกับพวกซึ่งการประทุษร้ายดังกล่าวเป็นการกระทำเพื่อให้ความสะดวกแก่การลักทรัพย์หรือพาทรัพย์นั้นไป เพื่อยื่นให้ซึ่งทรัพย์นั้น เพื่อยึดทรัพย์นั้นไว้ เพื่อปกปิดการกระทำความผิดและเพื่อให้พ้นการจับกุม และขณะนั้นยังไม่ทราบว่านาย ส. ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ซึ่งเป็นการฟ้องให้รับผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 309วรรคสอง, 340, 340ตรี, 83

ข้อเท็จจริงที่จากที่ศาลฎีกาตรวจสำนวนประชุมกันแล้ว ข้อเท็จจริงที่คู่ความไม่ได้โต้เถียงกันในชั้นฎีกาฟังได้ในเบื้องต้นว่า นาย ส. ประกอบอาชีพทนายความ และเป็นประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม ก่อนเกิดเหตุ นาย ส. เคยช่วยเหลือผู้ต้องหาและเป็นทนายความให้แก่จำเลยในคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหลายคดี วันเกิดเหตุ นาย ส. เพียงลำพังขับรถเก๋งส่วนตัว เพื่อมุ่งหน้าไปค้างคืนที่บ้านของน้องชาย

ระหว่างทางขณะที่จอดรออยู่บริเวณหน้าร้านอาหาร มีคนร้ายหลายคนร่วมกันใช้กำลังบังคับนาย ส. ขึ้นรถยนต์ของคนร้ายโดยนายสมชายหายตัวไปจนถึงบัดนี้ ต่อมา มีผู้พบรถยนต์ของนาย ส. ถูกนำไปจอดทิ้งไว้

เห็นได้ว่าความจริงแล้วคดีนี้โจทก์ต้องการฟ้องผู้กระทำความผิด ความผิดที่เกิดจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ เพราะมูลเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการหายตัวไปคือ ก่อนเกิดเหตุ นาย ส. ประกอบอาชีพทนายความ และเป็นประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม ก่อนเกิดเหตุ นาย ส. เคยช่วยเหลือผู้ต้องหาและเป็นทนายความให้แก่จำเลยในคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหลายคดี และปรากฏว่าผู้ต้องสงสัยเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ และมีส่วนประกอบของการกระทำความผิด คือ มีการลักพาตัว และการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ จึงต้องนำมาสู่การฟ้องคดีนี้ แต่การที่ฝ่ายโจทก์ต้องฟ้องให้รับผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 309วรรคสอง, 340, 340ตรี, 83 เห็นได้ชัดว่าเกิดจากการที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้..” ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาจากหลักที่ว่า “ไม่มี ความผิดโดยไม่มีกฎหมาย ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย ” (nullum crimen, nulla poena sine) หมายถึง ความรับผิดชอบจะต้องเป็นไปตามกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง และการลงโทษจะตั้ง องค์กฎหมายระบุโทษไว้ (ทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2549: 14)

ดังนั้นครอบครัวของผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการ ไม่มีทางอื่นใดนอกจากต้องแสวงหากฎหมายอาญาที่ประเทศไทยบัญญัติไว้ที่มีองค์ประกอบใกล้เคียงกันพอที่จะให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษได้ เพราะประเทศไทยไม่มีการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้สูญหาย(Rights not to be Subject to Enforced Disappearance) ไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งที่ในกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายดังกล่าวก็จัดเป็นการละเมิดสิทธิ

ในการดำรงชีวิต(The Right to Life)อยู่เช่นกันซึ่งเป็นสิทธิที่มีความสำคัญสูงสุด (The Supreme Right) ซึ่งไม่อาจยอมให้มิช้อยกเว้นหรือจำกัดได้แม้ในขณะที่มีเหตุฉุกเฉินสาธารณะคุกคามต่อการดำรงอยู่ของชาติ (จรัญ โฆษณานันท์, 2559 : 349-350) และการไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วย (ตัดคำว่า การออก หนึ่งคำ) การคุ้มครองบุคคลทุกคนจากกา รหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006 ทำให้ประเทศไทยไม่มีการบัญญัติให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดอาญา ส่งผลให้หากมีการบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นในปัจจุบัน เขี่ยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องให้รับผิดชอบ กักขังหน่วงเหนี่ยวเท่านั้น

นางสาวปิติกัญจน์ สิทธิเดช รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดความผิดทางอาญาในกรณีการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายไว้เป็นการเฉพาะ โดยการกระทำที่ทำให้เกิดการบังคับให้สูญหาย หรือการอุ้มหายจะมีเพียงความผิดฐานกักขังหน่วงเหนี่ยวเท่านั้น” (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2558 : 81) จึงเป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในการผู้เสียหายไม่สามารถที่จะฟ้องร้องให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิดตรงตามความร้ายแรงที่เจ้าหน้าที่รัฐได้ก่อให้เกิดขึ้น

7.วิเคราะห์ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10915 /2558 ประเด็น ครอบครองของเหยื่ออาชญากรรมกรณีการบังคับให้สูญหาย ไม่สามารถเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

จากข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาโดยย่อศาลได้ตัดสินไว้ว่า คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยในประการแรกตามฎีกาของโจทก์ร่วมทั้งห้าว่า โจทก์ร่วมที่ 1 ซึ่งเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายของนาย ส. และโจทก์ร่วมที่ 2 ถึง 5 ซึ่งเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของนาย ส. มีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการหรือไม่ เห็นว่า นาย ส. เป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด

ของคนร้ายโดยตรง นาย ส. จึงมีอำนาจฟ้องคดีอาญาหรือยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28,30 และหากนาย ส. ไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ ผู้สืบสันดาน และภริยาของนาย ส. ย่อมมีอำนาจจัดการแทนนาย ส. ได้ แต่กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญไว้ในมาตรา 5(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ผู้สืบสันดานและภริยาจะจัดการแทนผู้เสียหายได้เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้ แต่คดีนี้ไม่ได้ยืนยันแน่ชัดว่านาย ส. เสียชีวิตแล้ว จึงไม่อาจถือได้ว่า นาย ส. ถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้ แม้ต่อมาในปี 2552 ศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีคำสั่งแสดงว่านาย ส. เป็นคนสาบสูญซึ่งถือว่าถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 62 ก็ตาม แต่ก็เป็นกรณตายโดยผลของกฎหมาย ซึ่งมีใช้การตายเพราะถูกทำร้ายจริง จึงไม่สามารถขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

เห็นได้ชัดว่าคำพิพากษาศาลฎีกาในส่วนนี้ขัดต่อตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006 ข้อ 24 “เพื่อจุดมุ่งหมายของอนุสัญญานี้ เหยื่อหมายถึงบุคคลที่หายสาบสูญและบุคคลที่ได้รับความทรมานจากภัยอันเป็นผลโดยตรงของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ” ซึ่งได้ให้ความหมายของคำว่าเหยื่อ หรือผู้เสียหายให้หมายรวมถึง บุคคลที่ได้รับความทรมานจากภัยอันเป็นผลโดยตรงของการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ

ตามระเบียบคณะกรรมการยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ ว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ พ.ศ. 2555 ข้อ3 วรรคหนึ่งและวรรคสองได้บัญญัติไว้ว่า

“ผู้ได้รับความเสียหาย” หมายความว่า บุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือ จิตใจ การบังคับให้สูญหาย รวมถึงทรัพย์สินจากการ กระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

“ผู้ได้รับผลกระทบ ” หมายความว่า ทายาท ของผู้เสียหาย หรือบุคคล ผู้ได้รับความเสียหายจากการ กระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

ตามระเบียบดังกล่าวก็บัญญัติยืนยันถึงการที่ ทายาทของผู้เสียหาย หรือบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย จากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันสืบเนื่องมาจาก เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ เป็นผู้ได้รับ ผลกระทบและมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐทุกประการ

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่10915/2558 เห็น ได้ชัดว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ เหมาะสมในการนำมาปรับใช้กับคดีการบังคับบุคคลให้ สูญหาย เพราะโดยสภาพ ของคดีนั้นๆ ญาติและ ครอบครัวของผู้เสียหายไม่มีทางรู้ถึงชะตากรรมของ ผู้เสียหายเลยว่าจะมีชีวิตอยู่หรือไม่ การพิจารณาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 5 (2) ไม่มีทางเลยที่บุตรหรือภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะ เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 30 ได้ เพราะ ไม่ปรากฏชัดว่าผู้ถูกบังคับให้สูญหายตายอันเป็นผล โดยตรงจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ และแม้ว่าศาล จะมีคำพิพากษาสั่งให้ผู้ถูกบังคับให้สาบสูญเป็นบุคคล สาบสูญแล้วก็ตาม ก็เป็นเรื่องของกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ไม่อาจทำให้มีผลเป็น ว่าผู้ถูกบังคับให้สูญหาย ตายอันเป็นผลโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา

8. บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศ ไทยในการที่จะคุ้มครองและเยียวยาผู้ถูกกระทบ สิทธิที่ จะไม่ถูกบังคับให้สูญหาย (Rights not to be Subject

to Enforced Disappearance) ยังเป็นอุปสรรคหลาย ประการเช่น ไม่อาจฟ้องคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการ บังคับบุคคลให้สูญหายได้โดยตรง เพราะความผิดใน การบังคับบุคคลให้สูญหายตาม อนุสัญญาระหว่าง ประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหาย สาบสูญโดยถูกบังคับ ค .ศ. 2006 ไม่มีกฎหมายบัญญัติ ให้เป็นความผิดทางอาญาโดยตรง อีกทั้งไม่สามารถที่จะ ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้เพราะสภาพ แห่งคดีเกี่ยวกับการบังคับให้สูญหาย ไม่อาจทราบได้ว่า ผู้ถูกบังคับให้สูญหายมีชะตาชีวิตอย่างไร ถูกทรมานหรือ ถึงแก่ความตายแล้วหรือไม่

9. ข้อเสนอแนะ

1. ประเทศไทยควรให้สัตยาบัน อนุสัญญาระหว่าง ประเทศว่า ด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหาย สาบสูญโดยถูกบังคับ ค.ศ. 2006
2. รัฐสภาควรผ่านร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับให้สูญหาย พ .ศ
3. ควรบัญญัติ(ตัดคำว่าสิทธิออกหนึ่งคำ)สิทธิที่จะไม่ถูก บังคับให้สูญหาย(Rights not to be Subject to Enforced Disappearance) ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

อ้างอิงเอกสาร

หนังสือ

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. 2551. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป . กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ (ประเทศไทย).
- เกียรติขจร วัจน ะสวัสดิ์ . 2553 . คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอา ญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา . กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ (ประเทศไทย).
- คณะกรรมการนิติศาสตร์สากล. 2553. สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและการชดใช้ความเสียหายจาก

การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงและ
กว้างขวาง : คู่มือนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ.
สำนักงานภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก.
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2556. **คู่มือการ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิ
มนุษยชน**. กรุงเทพฯ .สำนักงาน
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
คณิต ญ นคร. 2549. **กฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา**. กรุงเทพฯ. บริษัท สำนักพิมพ์วิญญ
ชน จำกัด.
จรัญ โฆษณานนท์. 2559. **สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน
ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทาง
สังคม**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์นิติธรรม.
ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. 2549. **กฎหมายอาญาหลักและ
ปัญหา?**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์นิติธรรม.
ธานีศ เกศวพิทักษ์ . 2551. **คำอธิบายกฎหมาย วิธี
พิจารณาความอาญา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ .
สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา.
ปกป้อง ศรีสนิท. 2556. **คำอธิบายกฎหมายอาญา
ระหว่างประเทศ** . กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์เดือน
ตุลา.

วารสาร

คมกฤษ หาญพิชาญชัย. 2552. “อนุสัญญาระหว่างประ-
เทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจาก
การถูกบังคับให้หายสาบสูญ : ผลกระทบทาง
กฎหมายของประเทศไทย ”, **วารสารกระบวน
ยุติธรรม**. ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - ธันวาคม)
หน้า 35.
เพลินดา ตันรังสรรค์. 2558. “หลักการและสาระสำคัญ
ของร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม
การทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย
พ.ศ....”, **จุลนิติ**. ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน)
หน้า 81.

สารอิเล็กทรอนิกส์

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. **สาระสำคัญอนุสัญญา**

ระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุก
คนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ. จากอิน
เตอร์เน็ต. [http://www.rlpd.go.th/rlpdew/
Images/rlpd_1/International_HR/2557/](http://www.rlpd.go.th/rlpdew/Images/rlpd_1/International_HR/2557/)